

ЯПОНІЯ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЦЕНТРІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИЛИ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК між державою, нацією, національними інтересами держави, політикою по їхньому забезпеченню та силою впливу держави на світовій арені можна інтерпретувати таким чином.

Незалежна держава, яку створює нація, є її оберегом від зовнішніх сил і водночас засобом створення в країні, де вона живе, певних умов буття, які б забезпечували не тільки добробут, а й духовні потреби, захист культури, мови, історичної пам'яті. Суверенна держава може і зобов'язана захищати свої національні інтереси. Ефективність захисту національних інтересів та забезпечення добробуту спільноти людей, що живуть на її території, залежить від детермінант сили впливу: характеристик території та її географічного положення, наявних природних умов і ресурсів, розмірів та демохарактеристик населення, рівня його культури, рівня розвитку господарства країни тощо. Все це дозволяє державі проводити більш чи менш активну зовнішню політику, яка, з одного боку, має рахуватися з чинниками (часом визначальними), що діють у світосистемі в цілому, з іншого – створювати механізми, які б забезпечували силу впливу держави.

Отже, при спробі оцінки економічної сили держави ми маємо визначити, яке місце вона займає у світосистемі та внутрішні особливості будови її господарства.

Японія в системі економічно розвинутих країн

Сучасне світове господарство являє собою систему, окремі підсистеми якої перебувають на різних стадіях розвитку; систему багаторівневу, багатополосну, нерівномірно розвинену. Ядром і найбільш передовою в економічному відношенні частиною цієї системи є порівняно невелика група країн, які пройшли всі етапи індустріальної стадії розвитку сучасної цивілізації. Господарство, а з тим і суспільне життя цих країн набувають рис і закономірностей, що виникають, головним чином, під впливом інформаційно-техно-

логічної революції та процесів глобалізації. Ім'я їм – постіндустріальні країни. До таких звичайно відносять США, Японію, більшість країн Західної Європи.

У процесі дослідження господарства таких країн у першу чергу впадають в око кількісні відмінності основних економічних характеристик. І у великих, і в малих країнах цього типу сфера обслуговуючої діяльності стала провідною і за кількістю зайнятих, і за розмірами продукованого ВВП. У межах обслуговуючої сфери провідне місце починає посідати діяльність, пов'язана з реалізацією інформаційних технологій, а у виробничій сфері – діяльність виробництв “високих технологій”. Географічна суперпозиція цих зрушень проявляється в посиленій територіальній концентрації вищезгаданих видів діяльності в обмеженій кількості регіонів планети і навіть у появі “світових міст”, які стають інформаційно-технологічними лідерами світового господарства.

В основі цих статистично видимих трендів лежать глобальні якісні зміни в господарстві постіндустріальних країн. Найважливіші з них такі:

– у процесі перебігу інноваційних циклів науково-технічного розвитку ці країни (точніше, підприємницькі кола цих країн) стали володарями науково-технічних досягнень і технологій, яких не мають або з різних причин не можуть освоїти інші країни. Щороку патентні відомства США, Японії, країн Західної Європи реєструють десятки тисяч патентів і відкриттів. Таким чином, накопичуються колосальні інтелектуальні ресурси, доступ до яких мають у першу чергу багаті держави. А це, наприклад, з кожним разом все більш ємні чіпи мікропроцесорів і обсяги пам'яті ЕОМ у комп'ютерних технологіях, все більш досконалі роботи та гнучкі виробничі системи у верстатобудуванні, технологія оптико-волоконного зв'язку в телекомунікаціях, що постійно вдосконалюється, все нові досягнення генної інженерії в біотехнологіях тощо;

– відбувається зміна пріоритетів у використанні економічних ресурсів цих країн. В умовах наростання інформаційно-технологічної революції провідну роль стали відігравати інформаційно-технологічні ресурси, інтелектуальний капітал, закладений як у якості підготовки робочої сили, так і в ресурсах науково-технічної інформації, мистецтво менеджменту як на мікро-, так і на макрорівні;

– стратегічні прориви в технології створюють нові можливості організації менеджменту як у виробництві, так і в діяльності з його обслуговування та в організації збуту. У промисловості на зміну автоматизації недалекого минулого, націленої на масовий випуск продукції обмеженої номенклатури, приходять “гнучкі” форми організації виробництва, спрямованого на активну реалізацію інновацій і швидку зміну номенклатури продукції. Відповідно в організаційно-управлінській структурі промисловості на зміну гігантським заводам і трестам ідуть диверсифіковані міжгалузеві та трансгалузеві корпоративні угруповання, які координують роботу часом сотень підприємств різної величини;

– в результаті тієї ж зміни пріоритетів у використанні економічних ресурсів та змін в організації менеджменту здійснюється перехід господарства постіндустріальних країн на принципи різкого зниження ресурсомісткості ВВП. Звичайно, все це відбувається на тлі подорожчання використовуваних природних ресурсів, надто енергоносіїв, а також зростання жорсткості екологічних вимог, яке має місце у всіх країнах світу. Але тільки в господарстві країн постіндустріального рівня розвитку завдяки гнучкості і високій адаптивності менеджерських систем досягнуто реальних результатів енерго- та матеріалозбереження, а тенденції розвитку господарства можуть бути розцінені як перехід від ресурсоспоживаючої до ресурсозберігаючої економіки;

– відповідно зростання економічного потенціалу таких країн та їхня конкурентоспроможність у системі світового господарства стають залежними не стільки від наявних ресурсів природи на їхній території, скільки від інноваційної активності діючих господарських утворень, особливо від рівня освоєння ними досягнень НТП.

При цьому країна може бути економічним лідером, володіючи досить скромними місцевими природними ресурсами. Приклад Японії з цього погляду особливо показовий;

– отже, вирішального значення набуває ефективність діяльності інституцій організаційно-управлінської структури господарства, особливо тих, що пов’язані з інноваційним менеджментом та інвестиційною діяльністю. За таких умов сфера фінансів із допоміжної, яка обслуговувала кругообіг товарів і ресурсів на ринку (ця функція залишається за нею і надалі), перетворюється на провідну і самодостатню систему, яка починає визначати характер діяльності всіх інших систем господарства;

– нарешті, слід підкреслити, що, крім діяльності, котра базується на нових інформаційних технологіях, та діяльності фінансово-банківської сфери, інші галузі обслуговування беруть участь у формуванні нового вигляду господарства. Послуги з програмного забезпечення стають невід’ємною частиною господарських процесів. Виробниче обслуговування перетворюється в самодостатній вид діяльності, виокремлений із виробничих процесів. Транспортні послуги набувають системного характеру – формуються транспортно-реалізаційно-логістичні системи.

Вищезазначені закономірності формуються в нових геополітичних реаліях сучасної економічної і політичної карти світу, де найбільш яскраво проявляються такі тренди [Яценко 1998]:

– зменшується значення фактора необхідності подолання просторового розриву у функціонуванні економічних процесів. Так, якщо ринок товарів і сировини залежить від роботи та пропускної спроможності традиційних комунікацій (хоч швидкості і вантажопідйомності транспортних засобів різко зросли), то робота більшої частини ринку послуг вже спирається на дії глобальних інформаційних систем та швидкісної авіації, а ринки капіталу і валюти, використовуючи світові мережі електронного зв’язку та можливості інфраструктури провідних фінансово-економічних центрів світу, вже оперують у режимі реального часу. Образно кажучи, відбувається “стиснення простору” світового господарства;

– “стиснення простору”, досягнуте завдяки технічному прогресу на транспорті, доповнюється “стисненням інформаційного простору” завдяки революції в телекомунікаціях. Формується інформаційна спільність планети. З цього випливає декілька важливих наслідків. По-перше, створюються передумови розвитку матричних структур управління господарськими процесами на міжнародному (глобальному) рівні. По-друге, це ще один чинник “розмивання” сталої системи адміністративних і політичних кордонів та активізації різносторонніх інтеграційних процесів. По-третє, полегшується реалізація “демонстраційного ефекту” на світовому споживчому ринку, функціонування глобальних систем маркетингу вже неможливе без відповідного інформаційно-рекламного забезпечення;

– росте взаємозв’язок і взаємозалежність національних економік, які, реалізуючи переваги обміну товарами, послугами, факторами виробництва на світовому ринку, невідворотно інтегруються в систему світового господарства. При цьому розмивається самодостатність господарств не тільки країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, а й економічно розвинених країн. До того ж зростає роль транснаціональних корпорацій, які, керуючись виключно критеріями економічної ефективності, намагаються “глобалізувати” економічні процеси;

– транснаціональні корпорації (ТНК) разом із суверенними державами стають елементами, взаємодія яких формує систему світового господарства. ТНК поєднують використання гнучких форм власності та транснаціональної підприємницької діяльності, які забезпечують економічну діяльність їхньої структурної та інвестиційної політики, з певною територіальною організацією макромеджменту, яка спирається на економічні центри комунікацій поліцентричної територіальної структури світового господарства;

– глобальних рис набув процес формування міжгалузевих та трансгалузевих функціонально-господарських систем, зумовлений закономірностями світових технологічних зв’язків, особливостями інвестиційних процесів та вимогами сучасного менеджменту і маркетингу;

– продовжується “поляризація” господарства світу. У світовому економічному просторі взаємодіють, з одного боку, постіндустріальні країни, репрезентовані на світовому ринку товарами високих технологій, послугами престижних обслуговуючих галузей (банківська справа, консалтинг, наукова та інформаційна діяльність тощо), висококваліфікованими спеціалістами, чимало яких завербовані з усіх кінців світу, з іншого – переважно “сировинні” регіони (так звана “світова периферія”), які виходять на ринок з пропозицією продукції екологічно небезпечних виробництв, легкої промисловості або агропромислового комплексу, палива, мінеральної сировини, зрештою, дешевої робочої сили. В провідних економічних центрах перших зосереджуються фінансові та управлінські інститути й інформаційна інфраструктура, що забезпечує прийняття інноваційних та інвестиційних рішень; другі займають підпорядковане становище у світовому господарстві.

Означені вище загальні закономірності в тій чи іншій мірі притаманні господарству поки що невеликої групи країн. Опосередковано через світогосподарські процеси вони здійснюють вплив на стан справ у господарстві всієї планети. З другого боку, описані вище тренди, притаманні господарству планети в цілому, впливають на економіку кожної окремої країни; постіндустріальні країни реалізують переваги глобалізації світогосподарських процесів особливо активно.

Водночас господарство кожної країни зберігає риси індивідуальності і неповторності. Господарство Японії серед когорти постіндустріальних країн відзначається яскраво вираженою державно-корпоративною тенденцією, наявністю сформованих конгломератів колективної власності, а головне – всебічним проявом у всіх видах господарської діяльності особливостей культури, суспільної організації життя та менталітету японського народу. Тому поряд із аналізом закономірностей компонентної, організаційно-управлінської та територіальної структури господарства Японії розглядаються й умови та можливості їхнього розвитку та функціонування, що, на погляд автора, є обов’язковою складовою країнознавчого аналізу господарства держави.

Серед сучасних умов та можливостей економічного розвитку Японії як країни, де відбувається процес становлення господарства постіндустріальної епохи, вирішальними є ті, що пов'язані з використанням інтелектуального капіталу та підприємницьких можливостей державно-корпоративного комплексу, високого рівня культури та специфічного менталітету нації. Серед іншого важливу роль відіграють наявність сучасної високотехнологічної бази господарства, набуті фінансові можливості корпорацій та держави, сприятливі умови активізації участі в міжнародному поділі праці [Яценко 2006].

Реалізація цих умов та можливостей справляє вплив на вигляд та склад множини структур господарства.

Серед множини структур особливо важливою стає організаційно-управлінська, яка за формою є координуючим механізмом, що забезпечує функціонування і взаємодію різних сфер господарської діяльності, а за змістом – виразником відносин у системі власності держави. В умовах Японії симбіоз потужних конгломератів власності, які організаційно набули форм міжгалузевих корпоративних угруповань різних типів, та держави в особі різних її інститутів лежить в основі формування державно-корпоративної тенденції в японській моделі економіки [Окумура 1992]. Об'єднуючою ланкою в цій системі є фінансово-банківські кола та кола “дзайкай” – координаційні інститути, що репрезентують інтереси великого бізнесу.

При цьому підприємства, що належать до корпоративних угруповань різних типів, є елементом, присутнім водночас у всіх основних складових інтегральної структури господарства: компонентній (функціонально-галузевій), організаційно-управлінській та територіально-господарській.

Вид функціонально-господарських систем країни визначають трансгалузеві та міжгалузеві утворення, будова і функціонування яких залежить і від стану справ у відповідних глобальних міжгалузевих системах, і від закономірностей будови та розвитку національного господарства. В умовах Японії до перших (що більше відчують вплив процесів глобалізації) можна віднести енергетику, виробництво матеріалів, машинобудування, авіаційний

та морський транспорт, індустрію туризму; до других – системи наукових досліджень і конструкторських робіт (НДКР), агробізнес, залізничний та автомобільний транспорт тощо. Функціонування міжгалузевих та трансгалузевих систем господарства постіндустріальної країни відбувається під впливом процесів інформаційно-технологічної революції.

Найбільш яскравим проявом такого впливу є розвиток процесів так званої “сервізації” (від «service») та софтизації (від “software”), всебічного впровадження обслуговуючого та інформаційно-програмного забезпечення в господарський процес. При цьому багатогалузеві корпоративні угруповання, а з ними і міжгалузеві та трансгалузеві системи господарства набувають комплексного вигляду – в них, в рамках єдиних організаційно-управлінських структур, поєднується виробнича та обслуговуюча діяльність.

Рівень розвитку та структурні особливості базових елементів сучасної територіальної структури господарства (первинних економічних районів) економічно розвинутої країни визначаються різностадійністю їхнього розвитку, різними можливостями використання тих чи інших ресурсів території на різних стадіях її розвитку, різним характером участі регіонів у географічному поділі праці.

Прояв державно-корпоративної тенденції та взаємодія на певній території підприємств інтегрованих корпоративних угруповань надають цим базовим елементам територіальної структури збалансованого вигляду, створюють умови для керованості розвитку територій та системності в розробці регіональної політики держави.

В умовах постіндустріальної країни ключову роль у господарстві починають відігравати ті територіальні одиниці – полюси росту, – в яких зосереджується управлінська, фінансово-банківська, інформаційно-програмна та наукова діяльність.

Особливості сучасної структури господарства Японії

Особливості динаміки розвитку господарства Японії на початку ХХ ст. полягають у тому, що воно пройшло всі цикли розвитку індустріальної епохи і перебуває у початковому циклі епохи постіндустріальної.

Серед сучасних умов та можливостей економічного розвитку Японії вирішальними є ті, що пов'язані з використанням інтелектуального капіталу: *кваліфікована робоча сила, інформаційно-технологічні ресурси, особливо досягнення науково-технічного прогресу, мистецтво менеджменту як на мікро-, так і на макрорівні.*

Основні закономірності структури підприємництва в Японії полягають, зокрема, в такому:

1. Економіка країни на макрорівні є добре впорядкованою системою, в якій оптимально поєднується регулююча і спрямовуюча роль держави з функціонуванням механізмів ринку, де головними дійовими особами є крупні корпорації;

2. Власність концентрується переважно в руках юридичних осіб, надто в руках фінансово-банківських та виробничих корпорацій;

3. Провідною формою володіння власністю є система “перехресного” володіння акціонерним капіталом і утворення конгломератів взаємної корпоративної власності заради забезпечення контролю над господарськими процесами;

4. Основними засобами втручання держави в економічні процеси є системи державного регулювання, державного програмування, імплементація державних програм фінансової, промислової, зовнішньоторговельної, регіональної та ін. політики.

Основним економічним ресурсом господарства Японії є її трудові ресурси. Ринок

праці у країні репрезентований робочою силою з високим рівнем фахової підготовки, культури праці та професійної мобільності. Завдяки сприятливому перебігу демографічних процесів у другій половині ХХ ст. контингент економічно активного населення був найбільшим за всю історію країни. Але на перспективу динаміка процесів відтворення та вікової структури населення складається несприятливо і вже в першій чверті ХХІ ст. національний ринок робочої сили звужиться. Динаміка галузевої структури зайнятості Японії (табл. 1) на рубежі століть демонструє закономірності, так чи інакше пов'язані із впливом інформаційно-технічної революції і переходом на постіндустріальну стадію розвитку.

Основною рушійною силою економіки Японії є використання досягнень науково-технічного прогресу та інформаційно-технологічної революції. На шляху технологічних інновацій Японія пройшла етапи “копіювання”, потім “удосконалення” світової науково-технічної думки і наприкінці століття дійшла етапу “творення”, коли її науково-виробничий комплекс за всіма ключовими показниками став одним із рівноправних лідерів у світовій науці та техніці. Це дає можливість Японії на сучасному етапі дотримуватися курсу на науково-технічну і технологічну незалежність на додачу до вже існуючої фінансово-економічної незалежності.

Вплив процесів, які відбуваються у науково-виробничому комплексі Японії, на

Таблиця 1.

Динаміка галузевої структури зайнятості в Японії

Галузі господарства	1960	1980	2001
Сільське господарство	30,0	9,8	4,4
Лісове господарство	1,0	0,3	0,1
Рибальство	1,6	0,8	0,4
Гірнична промисловість	1,2	0,2	0,1
Обробна промисловість	21,9	23,7	20,2
Будівництво	6,1	9,6	9,9
Електроенерг., газ, вода	0,5	0,6	0,6
Транспорт та зв'язок	5,0	6,3	6,4
Торгівля	15,9	22,8	23,0
Фінансова діяльність	1,8	3,6	3,8
Обслуговування	12,0	18,4	27,5
Адміністративна діяльність	3,0	3,6	3,5
Інші види зайнятості	0,0	0,3	0,1

Джерело: за даними [Ніхон токей ненкан; Ніхон коку сей дзуе] за відповідні роки].

зміни у структурі господарства та формуванні ринку маємо розглядати ширше, ніж “вклад” або “складову” тих чи інших зрушень. Під їхнім впливом, по суті, формувалися і вигляд сучасної функціонально-галузевої структури господарства країни, і загальні риси японських систем маркетингу. В кінці ХХ – на початку ХХІ століття науково-технічний і технологічний розвиток Японії йде в ногу з поступом науково-технічного прогресу світу. Передовими рубежами цього прогресу, на думку японських вчених, є таке [Канаморі, Вада 1983]:

інформаційно-технологічна революція, що опирається на розвиток сучасної комп’ютерної техніки, оптико-волоконних телекомунікаційних систем, потужних баз даних і світових інформаційних систем;

“мехатронна” революція (японський термін “мехатроніка” – від поєднання термінів “механіка” та “електроніка”), що опирається на всебічне впровадження електронних чіпів та мініатюрних процесорів у традиційні види машин та механізмів, а також розширення сфери застосування роботів;

принципове *розширення можливостей ринку конструкційних матеріалів* завдяки успіхам матеріалознавства, аж до того, що наступне століття може бути назване “віком композитів”;

біотехнологічна революція, яка пов’язана з розвитком генної інженерії, пізнанням структури ДНК, розвитком нових технологій у сільському господарстві, медицині, фармацевтичній промисловості.

принципова *перебудова енергетики*, що базується на впровадженні енергозберігаючих технологій та розвитку альтернативних джерел енергії;

подальші кроки в *освоєнні світового океану та космічного простору*, що буде потребувати нових рішень і нових витрат на розвиток машинобудування, матеріалознавства, приладобудування та багато іншого.

Вчені Японії вважають, що саме ці напрями вже формують і будуть формувати новий вигляд ринку збуту продукції, оскільки існуючі провідні групи товарів, з якими країна присутня на світових ринках, не можуть довго залишатися “тягловою силою” розвитку економіки і забезпечення

експорту. Тому й ведеться постійний пошук нової техніки і розробка нових технологій для галузей і виробництв, перспективних для майбутнього.

Хоч для господарства часів інформаційно-технологічної революції і характерна ресурсозберігаюча модель розвитку, проблеми організації раціонального місцевого природокористування і віднайдення можливостей довозу імпоротної сировини та енергоносіїв у Японії залишаються.

У процесі природокористування в цій країні доводиться раціонально і бережливо розпоряджатися і користуватися обмеженими можливостями географічного середовища. Мова йде про найбільш доцільні схеми використання території, сільськогосподарських угідь, лісів, ресурсів будівельних матеріалів, ресурсів прісних вод на островах та ресурсів вод навколишнього океану. Далі постає проблема віднайдення можливостей поповнення нестачі місцевих ресурсів (особливо мінеральних) імпортом палива, сировини для виробництва конструкційних матеріалів, завозом необхідних сільськогосподарських продуктів з усіх кінців світу. Доцільний і необхідний крок – роботи з мінімізації витрат господарства на сировинну складову, впровадження енерго- та матеріалозберігаючих технологій у всі види виробничої діяльності, організація повторного використання ресурсів шляхом більш глибокої переробки сировини та утилізації відходів.

За умов, коли сотні мільйонів тонн стратегічно важливої сировини країна вимушена завозити із-за кордону, особливо гостро стоять проблеми національної економічної безпеки. Заради цього корпорації тримають армію менеджерів – спеціалістів із зовнішньоекономічної діяльності, державні інституції захищають інтереси країни засобами “економічної дипломатії”, але найбільш дійовий засіб – диверсифікація ринків. Жодна країна не може вважати себе монополістом у поставках сировини, чи напівфабрикатів, чи готових товарів на ринок Японії. Наявність широкої географії ринків сировини дає можливість японським корпораціям при зміні політичної ситуації в тій чи іншій країні чи регіоні світу покрити втрати розширенням використання інших джерел.

Життєво важливою залишається необхідність забезпечення захисту навколишнього природного середовища, яке перебуває місцями на межі екологічної катастрофи. Долати всі ці труднощі *допомагає одна з опорних позицій менталітету японського народу – впевненість у тому, що земля є неминуючою цінністю*. Ще одна риса специфіки землекористування в Японії полягає в усвідомленні цінності території та її економіко-географічного положення як економічного ресурсу.

В умовах наростання процесів глобалізації та переходу економіки ряду країн від індустріальної до постіндустріальної стадії розвитку в господарстві економічно розвинених країн формуються трансгалузеві та міжгалузеві господарські утворення, функціонування яких залежить або від стану справ у відповідних глобальних функціонально-господарських системах, або від успіхів у діяльності на національному ринку. В умовах економіки Японії як інтегровані частини відповідних світових систем можна розглядати енергетику, виробництво матеріалів, машинобудування, авіаційний та морський транспорт, індустрію туризму тощо. Серед функціонально-господарських утворень, що більше пов'язані з національним ринком, особливо вирізняються система наукових досліджень та конструкторських робіт (НДКР) і пов'язані з нею військово-промисловий та аерокосмічний комплекси, а також агробізнес, залізничний та автомобільний транспорт.

Функціонування вищезазначених систем відбувається під знаком якісних змін, підготованих у світовому господарстві ходом інформаційно-технологічної революції. Серед суто національних факторів, які теж впливають на функціонування вищезгаданих систем, виступають закономірності будови тих чи інших енерговиробничих циклів у конкретних умовах Японії; вплив процесів “сервізації” та “софтизації”, які привели до глибокого проникнення обслуговування та використання програмного продукту у всіх сферах господарства; дія системи перехресного (матричного) володіння капіталом; впровадження корпоративних угруповань (кейрецу) в будову трансгалузевих та міжгалузевих господарських систем (гьокай) [Кодзіма 1997].

Серед великої кількості функціонально-галузевих систем провідне місце займає система НДКР. Під впливом її дії, по суті, формується і сучасний вигляд функціонально-господарської структури. Розміщення НДКР поки що характеризується надконцентрацією в найбільших агломераціях країни, але великі сподівання покладаються на розвиток технополісів як регіональних полюсів росту.

Базові виробництва сировинної орієнтації в Японії працюють на довізній сировині, що детермінує усиченість їхніх енерговиробничих циклів на початкових стадіях технологічного процесу і визначає необхідність координації промислової зовнішньоекономічної політики держави в її роботі на світових ринках сировини, активізації робіт по енерго- та матеріалозбереженню, широкому застосуванню комбінування у виробництві. Зрештою, значна частина виробничих потужностей важкої промисловості Японії виявилася планомірно зосередженою в рамках територіально-виробничих комплексів, які мають назву “комбінато”.

Машинобудування Японії освоїло всю відому номенклатуру продукції і займає одне із провідних місць на світовому ринку машин та устаткування. Основною формою організації його роботи стала діяльність потужних угруповань – кейрецу, ядрами яких є великі машинобудівні корпорації. Ці угруповання активно долучаються до процесів міжнародної кооперації, мають сильні підрозділи, що ведуть НДКР, досягли високого рівня автоматизації та роботизації виробництва, завдяки розвитку “сервізації” перетворюються в розгалужені виробничо-обслуговуючі системи з однаково сильними ланками як виробництва, так і збуту на національному та світовому ринках.

У сучасному машинобудуванні Японії репрезентовані всі його галузі, але основним “локомотивом” є наукомісткі виробництва. Їхній розвиток забезпечує умови для переходу промисловості і всього господарства на найновіші методи організації та управління, забезпечення високої якості продукції, активізації інноваційних процесів тощо. Так, зокрема, $\frac{2}{3}$ продукції машинобудування країни виробляється в зоні мегаполісу Токайдо. Але завдяки

виносу підприємств галузі за межі ядер найбільших агломерацій, у периферійні райони, протягом останньої чверті століття машинобудування (в тому числі його високотехнологічні галузі) стало визначати спеціалізацію промисловості всієї центральної частини Японії.

Агропромисловий комплекс Японії (АПК) – інтегрована частина її господарства, яка забезпечує країну власним продовольством на 62%. За останні десятиліття у країні відбулася суттєва перебудова виробничої структури сільського гос-

подарства, виробництво зосередилося на трьох галузях спеціалізації: рисівництві, яке застосовує високоврожайні сорти рису; плодоовочівництві, де використовуються найновіші досягнення техніки будівництва теплиць, високі технології овочівництва та садівництва; тваринництві з великим довозом імпортних кормів. У забезпеченні потреб у продукції інших галузей країна в значній мірі орієнтована на імпорт, де особливо сильною є залежність від довозу пшениці, кукурудзи, сої, цукру, яловичини та ін.

ЛІТЕРАТУРА

- Канаморі Хісао, Вада дзюн. Кокусай кейдзай кокка ніхон.* Токіо, 1983.
Кігьо группу то гьокай тідзу 2000. Токіо, 1999.
Кодзіма Інуо. Секай то ніхон гьокай. Токіо, 1997.
Ніхон кокусей дзуе. Токіо, 2000, 2005.
Ніхон токей ненкан. Токіо, 1975, 1991.
Окумура Хіросі. Ходзін сіхонсюгі: кайся хон'і-но тайкей. Токіо, 1992.
Яценко Б.П. Мегатренди світового господарства // **Український географічний журнал.** 1998. №4.
Яценко Б.П. Структура господарства Японії. Київ, 2006.